

Denisa Bodeanu és Nagy Mihály Zoltán: *(Le)hallgatásra ítélve – Márton Áron püspök lehallgatási jegyzőkönyvei (1957–1960)* [Condamnat la tũcere. Convorbiri ale episcopului Mũrton Åron ĩnregistre de Securitate (1957–1960)], Editura Lector, Editura Fundația Varadinum, Editura Fundația Pentru Școală, Tãrgu Mureș, Oradea, Cluj, 2019, ISBN 978-606-8957-11-1; 978-606-94721-2-5

KÓS Anna, PhD

University of Arts Tũrgu-Mureș
kos.anna@yahoo.com

Denisa Bodeanu és Nagy Mihály Zoltán kutatók rendkívül átfogó (már a terjedelme is tiszteletre méltó: 568 oldal) kötete azokat a lehallgatási jegyzőkönyveket tartalmazza, amelyeket a román állambiztonsági hatóságok 1957 és 1960 között jegyeztek le a Márton Áron püspök dolgozószobájában elhelyezett mikrofonnal végzett lehallgatás alapján. Forrásértékük a kutatók számára felbecsülhetetlen, általuk jobban megismerhetjük Márton Áron egyházpolitikai (és nem csak) elképzeléseit, a keleti politikához fűződő reményeit és félelmeit, kapcsolati hálóját, az állammal szembeni passzív, de olykor aktív ellenállásra buzdító egyházfő személyiségét, a püspöki aulán belüli személyes ellentéteket, konfliktusokat, az egyházmegye és az egyházmegyei intézmények, vagy akár egyes plébániák működését, és nem utolsósorban a romániai kisebbségellenes intézkedések miatt aggódó és azok ellen tiltakozó papot.

Hogy miért gondolom, hogy a médiakutatók számára (is) rendkívül hasznos elmélyülni ebben a kötetben? Ha nagyon cinikus akarnék lenni, akkor azt mondanám, azért, mert a volt szekuritáté megfigyelési dossziéi a társadalmi kapcsolatokkal foglalkoznak, vagyis tekinthetőek a média egy sajátos formájának. De mivel csak egy kicsit akarok cinikus lenni, pontosítanék, hogy azért találok rendkívül fontosnak megismerkedni egy diktatúra mindenhova bekandikáló úgynevezett “biztonsági” megfigyelő rendszerének eredményével, a kilesett életekkel (ebben az esetben a köztiszteletnek örvendő, szentéletű püspök mindennapjaival), mert médiatörténeti evidencia, hogy az emberek ma, az új média érájában, leplezetlenül imádják a leskelődős műfajokat. Hatalmas nézettségnek örvendenek a Big Brother típusú műsorok, és mindenki a közösségi hálókon lóg, ahol a felhasználók önként és örömmel osztják meg magánéletük intim, senkire sem tartozó apróságait.

A nyilvánossághoz való viszonyulás az egyik olyan sajátossága a társadalomnak, amely az online eszközök megjelenése után alapvetően megváltozott. A digitális médiafelületek lehetőséget nyújtanak arra, hogy bárki bemutatkozhasson tartalomkészítőként, és ráadásul a like-hajza arra sarkallja ezeket a médiatartalom-készítésben járatlan, ilyen irányú szakképzésben nem részesült alkotókat, hogy témaválasztásukban és ennek ismertetésében a legmeghökentőbb, legfigyelemfelkeltőbb megnyilvánulásokat részesítsék előnyben. Így a magánszféra eddig tabunak minősülő eseményei is egyre nagyobb mértékben válnak a nyilvános térben bemutatható témákká.

Logikusan következik a fentiekből az attitűdkülönbség, amelyet ki szeretnék emelni: a régebbi generációk képviselői borzadnak attól, hogy az egyre fejlettebb technika lehetőséget ad bárkinek (többek közt például az ebben érdekelt politikai csoportosulásoknak), hogy betekintést kapjanak életük legbensőbb köreibe is, az új generáció tagjai pedig nem is értik, mi ezzel a probléma, hiszen számukra épp az a menő, aki magánéletének legtöbb, legnagyobb érdeklődést kiváltó részleteit képes a nyilvánosság elé tárni.

A kommunikációs módszerek változásával természetesen eddig is korról-korra változott a nyilvánosság értelmezése, de most, úgy tűnik, minden eddiginél élesebb a törés a régi és új generációk szemlélete között. Nemcsak a nyilvánossághoz való viszonyulásunkat, hanem egyúttal a vélemény szabadság fogalmát, a magánélet és közélet határait is újra kell értelmeznünk.

A fenti gondolat, miszerint létezik generációs különbség a nyilvánossághoz való viszonyban, akkor fogalmazódott meg bennem, amikor nem sokkal ezelőtt¹ a romániai nagyvárosok főként fiatal lakói kivonultak az utcára, és hangosan, kitartóan tüntettek amellest, hogy ne hagyják leváltásuk a korrupcióelleni hatóság vezetőjét, aki közismerten minden véleményformáló személyt alapos, állandó megfigyelés alatt tart, és bizonyíték nélküli gyanú alapján bárkit letartóztat. Vagyis úgy gondolták/ják, hogy annak a társadalomnak, amelyet ők, a fiatal generáció tagjai építenek, haszontalan alkotóelemei a személyi jogok, az ártatlanság vélelme és a jogállam egyéb tartozékai, amikhez mi, a régi generáció, olyan kétségbeesetten ragaszkodnánk, mivel fiatal korunkban megtapasztaltuk egy diktatúrában, hogy ezek hiánya mennyire félelmetessé tudta tenni mindennapi életünket.

Persze, 2001. szeptember 11-e után minden politikai elemző elmondta, hogy mostantól megváltozik a világ, vége a demokráciának, a jogállamiságnak, mert a biztonságunk olyan ellenőrzési rendszerek kiépítését teszi szükségessé, ami miatt mindenkinek teljesen átlátható módon kell élnie az életét, búcsút mondhatunk a magánszféránknak, a Nagy Testvér, a Big Brother, vagyis a titkosszolgálatok mindent látni fognak életünk minden szegmensében, és ebbe bele kell törődnünk. A globális átrendeződésnek óriási segítséget adott az elmúlt évtizedekben zajló technikai fejlődés,

¹ A #rezist mozgalomról van szó, amely több mint egy évig izgalomban tartotta a közvéleményt.

amelynek egyik következménye a kommunikációs eszközök által nyújtott korlátlan lehetőség arra, hogy a mindennapi munkánkban használt gépek gyakorlatilag az agyunkba nyúlhassanak, és leolvashassák a gondolatainkat, vágyainkat, majd ezeket eljuttassák különböző helyekre, ahol mindezeket összesítik, elemzik, majd különböző (gazdasági, politikai) célokra felhasználják. Teljesen úgy érezhetjük magunkat, mint egy jól megírt sci-fiben.

Ide kívánczik tematikában annak az (első nagyobb) társadalmi vitának a felemlegetése² is, amely arról szólt, hogy vajon a szocializációs háló a baráti kapcsolatok ápolásán kívül foglalkoznak-e adatgyűjtéssel is. Az egyértelmű válasz erre a kérdésre nem született még meg.

Azt gondolom tehát, minden kommunikációval, a média társadalmi hatásával foglalkozó kutatónak kötelessége megismerkedni azokkal a visszaélésekkel, amelyeket a történelem különböző korszakaiban a hatalmi rendszerek különböző formákban megengedtek maguknak a társadalmat alkotó személyek ellen. A Márton Áron püspök lehallgatási dossziéit tartalmazó kötet rendkívül tanulságos olvasmány lehet mindazok számára, akik a magánélet-közélet információival kapcsolatban megpróbálnak valamiféle racionális határvonalat húzni.

² Mark Zuckerbergnek, a Facebook kitalálójának 2018 áprilisában több alkalommal is számot kellett adnia az Egyesült Államok kongresszusa előtt a Cambridge Analytica nevű céggel kapcsolatos adatkezelési botrányval kapcsolatban.